

використання самостійної роботи студентів; використання можливостей позааудиторної роботи; знайомство і робота студентів з альтернативними програмами та підручниками на різних видах занять у ході навчального процесу у ВНЗ; використання активних, інтерактивних, нетрадиційних, творчих методів і прийомів навчання.

Література

1. Андреев В. И. Диалектика воспитания и самовоспитания творческой личности: Основы педагогики творчества / Андреев В. И. – Казань: Изд-во КГУ, 1988. – 256 с.
2. Сисоева С. О. Творчий розвиток особистості: сутність, специфіка / Сисоева С. О. / Творчість у контексті розвитку людини: Матеріали міжнародної наукової конференції: – 23.05-24.05. – Частина 2. – Київ, 2003. – 48 с.
3. Січенко І. О. Формування творчої особистості засобами природи / Січенко І. О. // Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді. – Зб. наук. пр. – Кам'янець-Подільський – 2007, Вип. 10. т. 1. – 584 с.

Стаття надійшла до редакції 27.10.2010 р.

УДК 378.14

Костенко Т. М.

викладач

Криворізький державний педагогічний університет

ФОРМУВАННЯ МОТИВАЦІЇ ДО НАВЧАННЯ ЯК УМОВА РОЗВИТКУ ТВОРЧОГО ПОТЕНЦІАЛУ СТУДЕНТІВ

В статті розглядаються одна з дидактичних умов розвитку творчого потенціалу студентів на факультативних заняттях з предметів гуманітарного циклу, а саме формування високого рівня мотивації, як спонукальна сила навчальної діяльності.

Ключові слова: мотивація, мотиваційний компонент.

В статье рассматривается одно из дидактических условий развития творческого потенциала студентов на факультативных занятиях по предметам гуманитарного цикла, а именно формирование высокого уровня мотивации, как побуждающая сила учебной деятельности.

Ключевые слова: мотивация, мотивационный компонент.

In the article one of didactic terms of development is examined creative potential of students on optional employments on the articles of humanitarian cycle, namely forming high level of motivation, as propulsive force of educational activity.

Keywords: motivation, motivational component.

Постановка проблеми. Пріоритет загальнолюдських цінностей зумовив зміну суті навчального процесу в сучасній вищій школі. Зміна, про яку йдеться, зумовила б розкриття й розвиток потенційних творчих можливостей особистості, сприяючи при цьому її саморозвитку та самореалізації.

Усе це стає нині однією з умов розвитку професійних компетенцій сучасного фахівця й ставить питання про додаткове навчання, яке можливе у рамках (межах) навчальних закладів.

Накопичений найбагатший освітній і виховний досвід, спрямований на розвиток творчого потенціалу студентів і їх саморозвиток, є особливо

актуальним з позиції сучасних проблем знань у сфері гуманітарних дисциплін у сучасній вищій школі.

Творчий потенціал, що реалізовується в навчальній діяльності, для студента стане продуктивною силою тільки тоді, коли внутрішні його спонукання співпадуть з об'єктивними завданнями, які ставить перед ним викладач. Тому розвивати закладений у кожній особистості студента творчий потенціал – значить створити, у першу чергу, певні дидактичні умови, які сприятимуть цьому процесу.

Існує проблема недостатнього науково-педагогічного осмислення на сучасному рівні, умов розвитку творчого потенціалу студентів на факультативних заняттях.

Аналіз досліджень та публікацій. Проблеми мотивації навчальної діяльності й мотиваційної сфери представлені в роботах учених-психологів: Л. І. Божович, В. М. Боровського, І. А. Зимової, О. М. Леонтьєва, А. К. Маркової, К. К. Платонова, С. Л. Рубінштейна, П. А. Рудика, П. М. Якобсона та ін. У педагогічних дослідженнях А. М. Василевської, В. С. Ільїна, Ю. В. Шарова, Г. І. Щукиної представлені мотиви навчання.

Метою даної статті є розгляд умов розвитку творчого потенціалу студентів на факультативних заняттях з предметів гуманітарного циклу, а саме, формування високого рівня мотивації до навчання.

Результативність і успішність процесу розвитку творчого потенціалу студентів на факультативних заняттях з предметів гуманітарного циклу залежать від ряду дидактичних умов.

До дидактичних умов ми відносимо ті умови, які свідомо створюються в навчальному процесі й мають забезпечити найбільш ефективне протікання процесу навчання.

У контексті нашого дослідження має сенс зупинитися на характеристичній одній з умов.

Однією з умов розвитку творчого потенціалу студентів на факультативних заняттях з предметів гуманітарного циклу є формування високого рівня мотивації до навчання, оскільки будь-яка діяльність протікає ефектніше і дає якісні результати, якщо у студента є сильні, яскраві, глибокі мотиви, що спонукають діяти активно, з повною віддачею сил, долати неминучі перепони, несприятливі умови й інші обставини, наполегливо просуваючись до поставленої мети. Це має безпосереднє відношення до навчальної діяльності на факультативних заняттях з іноземних мов. Навчальна діяльність протікає успішніше, якщо у студентів сформовано позитивне ставлення до навчання, якщо у них є пізнавальний інтерес, потреба в отриманні знань, умінь і навичок, якщо у них виховані почуття відповідальності, обов'язку й інші мотиви навчання. Усе це допомагає виробити у студентів уміння знаходити в змісті нового матеріалу імпульс, який сприятиме його активному вивченню, виходячи з актуальності, новизни й значущості змісту. Це означає, що якість процесу навчання значною мірою залежить від наявності у студентів позитивної мотивації, яка забезпечує їх включен-

ня в пізнавальну діяльність. Без такого включення через мотивацію студент не братиме участі в роботі на занятті, а буде просто на ньому присутнім. Крім того, мотивація, будучи сукупністю різноманітних каталізаторів (потреб, мотивів, почуттів, бажань, інтересів тощо), орієнтує, стимулює та спонукає людину до здійснення якої-небудь дії, включеної в діяльність, яка визначається цією мотивацією. Мотивація спонукає студента «викладатися», працювати на такому рівні, якого, на перший погляд, важко від нього чекати. Вказані вище позитивні сторони мотивації, дозволяють нам виділяти її як необхідну умову для нашого дослідження.

Проблеми мотивації навчальної діяльності й мотиваційної сфери представлені в роботах учених-психологів: Л. І. Божович, В. М. Боровського, І. А. Зимової, О. М. Леонтєва, А. К. Маркової, К. К. Платонова, С. Л. Рубінштейна, П. А. Рудика, П. М. Якобсона та ін. У педагогічних дослідженнях А. М. Василевської, В. С. Ільїна, Ю. В. Шарова, Г. І. Щукиної представлені мотиви навчання.

Мотиваційний компонент творчої навчально-пізнавальної діяльності, будучи спонукальною силою пізнавальної діяльності, характеризується, на наш погляд, передусім, емоційно-позитивним ставленням до змісту й процесу діяльності, що проявляється в підвищенні інтелектуального рівня й характеризується допитливістю, чутливістю до проблем, здивуванням у виявленні протиріч, радістю пізнання, творчим інтересом, станом захопленості, підвищеною працездатністю й самовіддачею, упевненістю, прагненням до творчих досягнень. Це спонукає до вибору робіт творчого характеру, до бажання виконувати додаткові завдання, до постановки питань, спрямованих на поглиблення знань, за таких умов реалізується вміння мобілізувати себе долаючи труднощі, що виникають у процесі творчої навчально-пізнавальної діяльності. Мотивація впливає на ефективність наступної діяльності, оскільки є спонукальною силою і здійснює механізм «зрушення на мету» [1, с.53]. Взаємозв'язок мотивів і цілей має важливе значення для розвитку творчого потенціалу студентів. Перетворення цілей на мотив діяльності, як ми вважаємо, є значною цінністю навчального процесу, оскільки об'єктивно значуща мета стає особистісно значущою, суб'єктивно прийнятою студентом.

Ряд учених (О. Н. Лук та ін.) вважає, що мотиваційний компонент є найважливішим у творчій діяльності: «... для того, щоб отримати результат, добитися творчих досягнень, потрібний «двигун», або «приводний пас», який запустив би в роботу механізми мислення..., потрібні бажання й воля, потрібна мотиваційна основа» [2, с. 48].

Система зовнішніх і внутрішніх мотивів, що характеризують творчий потенціал студентів на факультативних заняттях, включає наступні компоненти:

– широкі соціальні мотиви, спрямовані на самовизначення й самоствердження в різних соціальних середовищах (виз, група і т. д.). Передусім, це прагнення особи через навчання ствердитися в суспільстві, затвердити свій соціальний статус;

- мотиви особистого престижу, спрямовані на прагнення зайняти в майбутньому певне становище в суспільстві;
- професійні, спрямовані на реалізацію устремлінь, пов'язаних з вибором майбутньої професії;
- мотиви практичного характеру (усвідомлення того, що знання, отримані на факультативі, можуть знадобитися в житті);
- мотиви творчих досягнень, спрямовані на реалізацію потреб у творчому самовираженні (бажання виявити самостійність виконавши завдання без сторонньої допомоги);
- пізнавальні, спрямовані на задоволення пізнавальних потреб (потреба розширити свої знання, дізнатися нове, опанувати які-небудь уміння в галузі конкретної дисципліни);
- мотиви самоосвіти, що полягають у спрямованості студентів на самостійне вдосконалення способів добування знань;
- індивідуальні, спрямовані на розв'язання протиріч, обумовлених неузгодженням між індивідуальним досвідом, внутрішніми спонуканнями й зовнішніми соціально-педагогічними нормами й правилами.

Розвиток мотиваційного компонента у складі розвитку творчого потенціалу студентів зовні виражається в прагненні особи підвищити свій соціальний статус, отримати визнання в очах інших людей, поліпшити свою репутацію.

Внутрішній характер мотивації проявляється в підвищенні самооцінки особистістю своїх досягнень, можливостей, амбіцій. Для успішного навчання на факультативних заняттях з іноземних мов потрібна сукупність зовнішніх і внутрішніх проявів мотивації.

Ми помітили, що в процесі навчання, мотивуюче значення мають також емоції, які залежать від діяльності й самі здійснюють свій вплив на неї. Регулююча роль емоцій зростає в тому випадку, якщо вони не лише супроводжують діяльність, але й передують їй, визначають її, що готує людину до включення в цю діяльність.

Для того, щоб студенти, котрі відвідують факультативні заняття з іноземних мов, мали вищий рівень мотивації до навчання, потрібна певна робота з вивчення мотивації, її розвитку й стимулювання, а також робота, спрямована на активізацію навчальної діяльності.

У психолого-педагогічній літературі виділяється безліч методів дослідження мотивації навчання. Найбільш прийнятними для нас є такі методи, як: 1) спостереження за поведінкою студентів під час занять, за їх навчальною діяльністю, характером спілкування між собою. Результати цих спостережень фіксуються викладачем; 2) анкетування, що допомагає досить швидко зібрати масовий матеріал про відношення студентів до навчання; 3) індивідуальна бесіда зі студентом, яка передбачає прямі й непрямі питання викладача про мотиви, сенс, цілі навчання для цього студента.

Серед спеціальних прийомів вивчення мотивації в літературі виділяють такі як: а) створення ситуацій (сенс цього прийому в тому, щоб поди-

витися, як змінюватиметься поведінка студентів при зміні умов); б) прийом вибору партнера (застосовується з метою вивчення міри самостійності мотивів, залежність їх від взаємодії з іншими); в) розповідь за малюнком, уявні ситуації (грунтуються на твердженні психологів про те, що учні при цьому мимоволі розкривають проблеми, що їх хвилюють, виказують своє ставлення до них [3, с. 378].

З метою розвитку мотивації доцільно, на наш погляд, здійснювати на факультативі наступну роботу: 1) актуалізувати старі мотиви; 2) формувати прийоми цілепокладання; 3) сприяти народженню нового мотиву; 4) надати мотиву нових якостей і характеристик (стійкості, самостійності, домінування, дієвості); 5) здійснювати поточний контроль, що буде пов'язаний із роз'ясненнями щодо реальних досягнень студентів на кожному етапі навчання.

У ході дослідження ми з'ясували, що з метою підкріплення й посилення впливу на студента тих або інших чинників, застосовуються різні методи й прийоми стимулювання. На факультативних спецкурсах, ми переконані, найдоцільніше використовувати наступні методи й прийоми стимулювання мотивації: 1) змагання; 2) заохочення; 3) використання ситуацій (наприклад, ситуації переживання успіху); 4) врахування бажань, інтересів і схильностей студентів; 5) визнання достоїнств; 6) надання роботі привабливості; 7) можливість дати студентові шанс (у процесі роботи ми зрозуміли, що стимул «ти можеш, ти досягнеш» – дуже важливий для мотивації навчання); 8) похвала; 9) уміле використання критики та ін.

Прагненню студентів до опанування високого рівня мотивації навчання на факультативних заняттях сприяє також певна робота, спрямована на активізацію навчальної діяльності студентів. Головна мета активізації – підвищення якості навчально-виховного процесу, формування активності студентів, до структури якої входять такі компоненти, як готовність виконувати навчальні завдання, прагнення до самостійної діяльності, свідомість виконання завдань, систематичність навчання, прагнення підвищити свій рівень та ін. У педагогічній практиці використовують різні шляхи активізації, основний серед них, – різноманітність форм, методів, засобів навчання, вибір таких їх поєднань, що в новостворених ситуаціях стимулюють активність і самостійність студентів. Найбільший активізуючий ефект на наших заняттях дають ситуації, в яких студенти повинні відстоювати власну думку, брати участь у дискусіях і обговореннях, ставити питання один одному й викладачеві, рецензувати відповіді товаришів, оцінювати відповіді й письмові роботи товаришів, самостійно вибирати завдання, що їм під силу, знаходити кілька варіантів можливого розв'язку, створювати ситуації самоперевірки, аналізу особистих пізнавальних і практичних дій, вирішувати пізнавальні завдання шляхом комплексного застосування відомих їм способів розв'язання.

Високий рівень мотивації навчання на факультативних заняттях, як ми з'ясували, передбачає також мотивацію досягнення. Уперше поняття «мотив досягнення» з'явився в Муттау (1938). Він називас ряд умінь, що

характеризують досягнення цього мотиву: 1) зробити що-небудь так швидко і добре, наскільки це можливо; 2) долати перешкоди; досягти високих результатів; 3) оптимально використовувати свої здібності [4, с. 251].

Хотілося б звернути увагу на те, що для мотивації навчання велике значення має самоналаштування на діяльність, яке є нічим іншим, як процес народження мотиву, такого важливого й необхідного в діяльності. І чим сильніше проявляється мотив, тим більше студент захоплений діяльністю (не реагує на питання оточуючих, на закінчення заняття тощо). Не менш важливою є і мотивуюча роль у діяльності студента, оцінка його роботи.

Для того, щоб студенти опанували високий рівень мотивації навчання на факультативних заняттях, як ми переконалися на особистому досвіді, цей рівень необхідно підтримувати й уникати його зниження. Зниження мотивації навчання залежить і від викладача, і від студентів. У процесі роботи ми з'ясували, що до причин, котрі залежать від викладача, можна віднести наступні: неправильний відбір змісту навчального матеріалу; не володіння сучасними формами, методами навчання та їх оптимальним поєднанням; невміння будувати стосунки зі студентами й організовувати взаємодію студентів між собою; особливості особистості викладача; невміння актуалізувати мотиваційну сферу навчання й робити правильні висновки про особливості мотивації студентів. Підтвердилося, що причинами зниження мотивації, що залежать від студента, є: низький рівень знань; несформованість прийомів самостійного опанування знаннями; рідше – складні стосунки з групою.

На факультативних заняттях через особливості їх організації не можна допускати зниження мотивації навчання у студентів. І щоб цього уникнути, на наш погляд, необхідно так організувати навчання, щоб застосовуючи різні форми й методи, активізуючи діяльність студентів, спонукаючи їх до активної самостійної діяльності, викликати у студентів бажання до навчання, підвищити їх пізнавальний інтерес.

Висновок: Таким чином, для розвитку творчого потенціалу студентів на факультативних заняттях особливо важливою є мотивація навчання, яка істотною мірою забезпечується шляхом переходу зі стану незнання до знання, і є спонукальною силою навчальної діяльності студентів, коли навчання стає емоційно привабливим, а набуті знання життєво значущими. Мотиваційна сфера навчання кожного конкретного студента має постійно змінну, а інколи й суперечливу структуру, що складається з різних спонукань, де місце провідного, домінуючого мотиву займає то одне, то інше спонукання – залежно від умов навчання, обставин спілкування з оточенням тощо. Саме через це наше завдання полягало в тому, щоб студенти оволоділи високим рівнем мотивації навчання, наявність якого прискорює процес засвоєння знань, покращує їх якість. Для цього необхідно було виконати певну роботу з вивчення мотивації студентів, її розвитку, стимулювання, з активізації навчальної діяльності, а також створити певний психологічно сприятливий клімат на заняттях, тобто створити такі умови й такі спонукальні мотиви, за яких студентові хочеться продовжити навчання на

факультативних заняттях, за яких він переживає почуття задоволення, радість від того, що він робить. Створюючи стійкі мотиви навчання, ми тим самим, спираємося на краще в студентів, відмічаємо позитивні зрушення в навчанні і допомагаємо студентів позбавитися помилок.

Література

1. Щукина Г. І. Педагогічні проблеми формування пізнавальних інтересів учнів / Г. І. Щукина. - М.: Педагогіка, 1988. - 208 с.
2. Лук А. П. Психологія творчості / А. П. Лук. - М.: Наука, 1978. - 127с.
3. Подласий І. П. Педагогіка. Новий курс: Підручник для студ. пед. вузів: в 2 кн.- Кн. 1: Загальні основи. Процес навчання / І. П. Подласий. - М.: Ту-маніт, видавництво центр ВЛАДОС, 2000. - 576 с.
4. Махмутов М. І. Проблемне навчання. Основні питання теорії /М. І. Махмутов. - М.: Педагогіка, 1975. - 368 с.

Стаття надійшла до редакції 18.11.2010 р.

УДК 378.14:811(07)

Смолова С. О.

кандидат пед. наук, доцент

Криворізький державний педагогічний університет

РОЗВИТОК МИСЛЕННЯ СТУДЕНТІВ ПРИ ВИВЧЕННІ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ

У статті розглянуто навчально-методичний комплекс, який сприяє ефективно-му оволодінню іноземною мовою.

Ключові слова: мислення, професійна культура, суперечності, навчально-методичний комплекс.

В статье рассмотрен учебно-методический комплекс, что способствует эффективно-му овладению иностранным языком.

Ключевые слова: мышление, профессиональная культура, противоречия, учебно-методический комплекс.

The article deals with educational-methodical complex that promotes effective learning foreign language.

Key words: thinking, professional culture, controversies, educational and methodical complex.

Найважливішим завданням професійної освіти є озброєння студентів загальними прийомами мислення, просторової уваги, розвиток здатності розуміти зміст поставленої задачі, уміння логічно міркувати, засвоювати навички алгоритмічного мислення. Важливо навчитися аналізувати, відрізняти гіпотезу від факту, чітко виражати свої думки, а з іншого боку – розвивати уяву та інтуїцію (просторове представлення, здатність передбачати результат і передбачати шлях розв'язання).

Професійна освіта, на нашу думку, не зводиться тільки до засвоєння певних наукових понять, формул, теорії і методів, не менш важливим завданням є виховання певного стилю мислення і професійної культури. Майбутній фахівець повинен не тільки володіти певним запасом знань спеціального характеру, але і загальним розвитком, умінням аналізувати